

VÉRTES LÁSZLÓ

Huzella Tivadar az etikáért, a békéért

Dr. Huzella Tivadar professzor az egyetemes orvostudomány elismert képviselője, aki egyidejűleg az etika, a béke, az emberiség feltétlen tisztelője. Életművét nemcsak szakterületének magas szintű gyakorlása, hanem általános érvényű gondolatok közlése is jellemzi.

Az életrajzból

1886. június 10-én született Budapesten. Orvosi oklevelét Budapesten kapta, 1911-ben. A II. számú Kórbonctani Intézet tanársegéde, majd adjunktusa lett. Az első világháború 4 évében katonaeorvos volt. 1921-től Debrecenben az anatómia nyilvános rendes tanára, intézetet szervezett, 1924-től igazgatóként működött, biológiát is előadott. 1925-1927-ben dékánként is tevékenykedett. 1932 és 1946 között Budapesten alkotott – a szövettan és fejlődéstan nyilvános rendes tanára, az anatómiai szövettani és fejlődéstan intézet igazgatója. Alsógödi (Pest megyei) házában nemzetközileg elismert biológiai kutatóállomást működtetett. Szakterületén kívüli – azzal természetszerűleg összefüggő – műveiből: A pszichológia és a biológia kapcsolata, Az élet mibenléte, Az élet tudománya. 1951. július 11-én Alsógödön halt meg.

Az etikáról, a békéről

Huzella Tivadar egyetemi tanár rendkívüli jelentőségű könyve: A háború és béke orvosi megvilágításban. Magyar nyelven Budapesten, 1923-ban, németül Berlinben, ugyanazon évben, franciául Párizsban, 1924-ben jelent meg.

Előszavából idézünk:

„E könyv a háborúról és békéről szól, az orvosi hivatás tendenciájával, az orvostudomány világánál. Szól az emberről, az ember páros, csoportos, tömeges társulásáról, magánosan és társadalmi alakulatok körében végzett funkcióiról, életéről, haláláról, játékaikról, munkájáról, szellemi, testi küzdelméről és azon társadalmi keretekről, a családról, a nemzetről, az államról, a hadseregről, a nemzetközi szervezetekről, a pártokról, egyletekről és az emberi egyesülés sokféle formájáról, amelyek struktúrájában az emberi élet a hajlamok, az erkölcs, a törvény, a vallás, a közvélemény, a divat, az erőszak, vagy kényszer erőinek hatására egészségesen – békésen, vagy betegen – háborúsan megnyilvánul. A könyvben foglalt gondolatok és nézetek egy orvos egyéniségének, világnézetének visszahatásai a háború és forradalom élményeivel, benyomásaival és a közfelfogásban élő nézetekkel szem-

ben. Az orvosi hivatás életcélja, törekvése a gyógyítás, az életmentés, a szenvedés csökkentése, amely tendencia a gyakorló orvos foglalkozásban a betegekkel való személyes érintkezésben érvényesülhet. Ez a tendencia az elméleti orvostudomány művelőjének és tanítójának napi munkájában nem elégülhet ki közvetlenül, teljesen és személytelen, általános formában, ebben a könyvben keresi kibontakozását, megnyilvánulását. A könyv írója, akinek legfőbb büszkesége, hogy orvos lehet és legfőbb törekvése, hogy hivatásához méltó maradjon, a kapcsolatot keresi a beteg emberiséggel, amikor a társadalom betegségeinek, a háborúnak és békének problémáját az orvostudomány módszerével vizsgálja és keresi a kapcsolatot az orvosokkal és mindazokkal, akiknek missziója, hogy az orvosi hivatás, az emberszeretet élető szellemét képviseljék és terjesszék a világon. Támaszt keres bennük, köszönti őket a távolból egy kézszorítás, egy meleg megértő tekintet vágyakozásával. Az évek során gyűjtött gondolatok, reflexiók az orvosi hivatás tendenciájának, az orvostudomány szellemének és korunk eseményeinek, gondolkodásának ellentétében, konfliktusában alakot öltöttek és tudományos rendszer konstrukciójában jelennek meg a könyvben. A háborúról az emberek hajlamaik szerint, érzelmeik alapján különbözően vélekednek. Egyesek lelkesülnek érte és lelkesítenek mellette, minden jó és erény forrásának tekintik, mások gyűlölik és izgatnak ellene, a legtöbben pedig közömbösek; megfoghatatlannak, hozzáférhetetlennek tartják, gondolkodásuk értelmük köréből kikapcsolják a háborút. Én nem a szenvedély hangján szólok a háborúról, nem borzalmainak színes ecsetelésével akarok gyűlöletet szítani ellene, hanem a tudományos fejtegetés hideg, merev formáját választom, amely nem számíthat arra, hogy izzó médiumában könnyen hajlítsa közönségét. Az értelemhez akarok szólni, meggyőzni akarok.

Kevesen lesznek a rokon lelkek, a fogékonyak és megértők, akikre bár csekély, de talán maradandó benyomást tehetnek gondolataim és sokan lesznek, akik nem értenek velem egyet. Remélem, hogy sikerül kritikájukat kihívnom és akkor célokat elértem, mert amint valami vita alá kerül, problémává válik, felszabadul az érzelmek fogságából, a hit birodalmából, szentsége, varázsa megtörik, az értelem, a gondolkodás számára hozzáférhető lesz és a tudomány révébe kerül. Könnyű a hittel megcáfolni, de megdönteni nehéz. Ha a háborút az orvostudomány problémájává akarjuk tenni és új területet akarunk nyerni a tudományos kutatás számára, meg kell tisztítani a talaját a közfelfogás mélyén, az eszmék világában az elhalt intézmények korhadt gyökereitől. Jól tudom, hogy a probléma, melyet könyvem a tudomány, a művészet és a filozófia kategóriájában felölel, korunk életének legmélyére terjed, tudásomat, képességeimet messze meghaladja és oly területekre is csábított, melyek szakmámtól távol esnek, melyeken nem vagyok otthonos. Jól tudom azt is, hogy gondolataim konstrukciója hiányos, hézagos, kiegészítésre szorul; hiszen magam építettem fel segítség nélkül ünnepnapokon, üres óráimban, kedvtelésből a magam módja, a magam ízlése szerint. Az ismert és ismeretlen közt tudományos módszerrel új tudományos kritikára tart igényt, de művészi hatásra is számít, mert benne a társadalmi élet nagy ellenséges ellentételeit, – amilyen az egyén és a köz, individualizmus és szocializmus, emberszeretet és hazaszeretet –, általános emberi magaslaton, nem az igazság, hanem az élet principiumára vonatkoztatva kiengesztelni, összhanggá olvasztani, a jó és rossz, szép és csúnya, igaz

és hazug relatív, változó fogalmainak az élet és halál fogalmában abszolút örök értelmet adni igyekeztem.”

A Bevezetésben a szerző összefoglalja az orvos alapvető etikai ismérveit, tudnivalóit. Ebből idézünk:

„A háború és béke problémájának orvosi szempontból való megvilágítása szokatlan. Általában úgy hiszik, hogy ebben a kérdésben a katona, a történettudós, szociológus vagy akár a politikus, a diplomata többet tudhatna, többet mondhatna, mint éppen az orvos. Igaz, mindazok többet mondhatnának, többet tudatnának – és sokat tudtak már beszélni is, írni is a háborúról az idők folyamán –, de orvosi szempontból mást mondhatunk, és újszerű megvilágításban tüntethetjük fel a háború kérdését, amely szempont egyoldalú ugyan, de gazdasági, történelmi, politikai, katonai, vagy bármely más ugyancsak egyoldalú szemponttal szemben, ellensúlyozása vagy kiegészítéseképpen jogosult és korunk elsőrangú életszükséglete. A társadalom bajai és az emberi szervezet betegségei közt vonható párhuzam gondolata nem új. Menenius Agrippától kezdve napjainkig államférfiak, népszónokok gyakran merítik többé-kevésbé találó hasonlataikat a betegségek tanának, az orvostudománynak köréből.

A háború problémája és az orvostudomány rendszere közt azonban még nem látszik, még hiányzik az összefüggés. A társadalom betegségeinek, a háborúnak és békének problémáját orvosok orvosi szempontból alig vizsgálták. Az orvos, mint orvos, a háborúval mindeddig csak annyiban állott vonatkozásban, amennyiben régi időktől fogva a háború sebesültjeivel és betegeivel szemben az orvostudomány gyakorlati eredményeit, legújabb vívmányait alkalmazta. Már Homeros is beszámol az orvosok működéséről a háborúban: »S isteni hős Odysseus sebeit menten bekötözték, majd meg elállíták vérét, búvdalt dudorászva«. (Od. XIX.). Ismeretes, hogy az orvosok napjainkban is a hadászat szolgálatában csodálatos művészettel, odaadással és önfeláldozással kezelik, gyógyítják a sebesülteket, betegeket, sokakat megmentenek az életnek – vagy legalább is a hadseregnek – és ebben kimerülni látszik az orvos hivatása és szerepe a háborúban. Hogy mi a háború, mi a távolabbi halálok, a háború áldozatainak tömegénél, - az úgy hiszik, nem tartozik az orvosra. Pedig a társadalom élő szervezet, a társadalom rendellenes életfolyamatai, betegségei, háborúja az emberi szervezet betegségeire is érvényes törvények szerint folynak le, – ki ismerhetné meg teljesebben, ki értelmezhetné helyesebben, ki más magyarázhatná világosabban és ki alkalmazhatná jobban ezeket a törvényeket a társadalomra, mint az orvos, ha hivatásának szellemében az egyes emberek megbetegedésének gyógyítására korlátozott mindennapi foglalkozásán, az emberi szervezet megbetegedéseinek szűkebb problémáján felülemelkedik és a társadalom ép és kóros életfolyamatait, a békét és a háborút az orvostudomány módszerével vizsgálja.

Célom kimutatni, hogy az orvostudomány fejlődésének mai magaslatán a szociális élet betegségeinek, a háborúnak és békének problémáját tudományos módszerrel vizsgálhatja, a történelmi eseményeknek magyarázatát adhatja, a társadalom betegségeinek gyógyítását megjelölheti, a racionális politika alapjait megvetheti. A közvéleménynek nemcsak az egyes egyének megbetegedésekor kell majd tanácsért és segítséget bizalommal az orvos felé fordulnia, de a szociális élet bajaiban is és hivatása parancsolja az orvosnak, hogy tudományát, segítségét azon esetekre

is kiterjessze, amikor az emberi egyének, mint a társadalom tagjai, a társadalom betegségeiben tömegesen szenvednek és pusztulnak. A középkorban, aki eretnek módon, a közfelfogással bátran szembeszállva, szavát először felemelte az emberszeretet nevében a társadalom akkori súlyos betegsége, s boszorkányüldözés ellen, az inkvizíció kegyetlensége ellen, a XVI. században – Johannes Weyer – orvos volt.

Ma is az orvosnak kell kimondania, hogy a háború is betegség, téboly. A modern kor színvonalán álló orvostudomány feladata bizonyítani, hogy a modern háború keretében a társadalmi életnek ugyanazon kóros jelenségei játszódnak le, elevenednek meg és összpontosulnak, amelyeket az elmúlt korszakok babonás világában is megtalálunk más néven és más, a kor divatjának megfelelő köntösben. Az orvos feladata és módjában is áll meggyőzni az embereket afelől, hogy nem egymás kárára, egymás szenvedéséért, egymás haláláért, hanem egymás boldogítására, egymás életéért kell küzdeniük és hogy a hazaszeretet csak az emberszeretet harmóniájában éltető, annak ellentétében csak pusztító és romboló. A hazaszeretet, ha tiszta és erős, nem merül ki az ellenség gyűlöletében, a bosszú érzésében, hanem akaraterővel párosultan közös emberi célok felé irányul és az egész társadalom javára szolgál. Az orvos áldásos befolyása a társadalom életére kétféle módon érvényesülhet: az orvosi hivatás szellemének kiterjesztése útján a közfelfogásra – amidőn az orvosi szellem a kor szellemévé válik és az orvosi tudomány módszerének kiterjesztése útján a társadalmi problémákra, amidőn a társadalomtudomány az orvostudomány rendszerébe kerül. A háború, a gyűlölet uralkodó szellemével szemben az emberszeretet, az élet szellemét –, amely nem más, mint a kereszténység tiszta szelleme – az orvos hivatott a kor szellemévé tenni. E szellem győzedelmes felülkerekedése mindenkor a béke a haladás feltétele volt.

Az orvos feladata, hogy működésének birodalmát kibővítse, hitével, tudásával a világot felölelje, hogy a népnek orvosa lehessen

Míg régente az orvosi működés egyes megbetegedések gyógyítására korlátozódot, később maga a betegség, a betegség okainak, helyesebben feltételeinek felderítése, a betegség megelőzése, elhárítása is az orvos problémájává vált. Az orvosok küzdelme a járványok ellen, az alkoholizmus ellen, a közegészségügy felkarolása orvosok által, az orvos beavatkozása az igazságszolgáltatásba –, amidőn az egyéni a jogi igazsággal szemben védi – mind az orvostudomány terjeszkedését jelentik és az orvost a közélet, a társadalom felé vezetik. [...] Ma már az orvos nem állhat tétlenül a társadalom bajaival szemben, hivatása és a közszükség parancsolják, hogy mélyen belenyúljon befolyásával a közéletbe, nemzetének szellemi élete felett is őrködjék és legfőbb tanácsadója legyen azoknak, akik népe sorsát közvetlenül intézni hivatottak. Az orvos a háború problémájában csak fogalmából indulhat ki és a háború gyógyításában csak az egyénhez térhet vissza és nem a tömegekhez fordul – ez a különbség a politikus felületes és a szociológus mélyebben szántó módszerével szemben. Az orvostudomány módszerével a társadalom betegségeinek, a háborúnak feltételeit az egyénben, az egyén veleszületett konstitúciójának és alkalmi diszpozíciójának sokszerű feltételeiben kell keresnünk.

Az orvostudománynak a társadalom betegségeinek vizsgálatában az emberi szervezet betegségeinek ismeretén kell alapulnia, a háborút a betegséggel kell vonatkozásba hoznia és keresnie kell az analógiákat, amelyek az emberi szervezet betegségei, különösen a járványok és a társadalom betegségei, különösen a háború

között fennállanak. Mely belső és külső feltételek mellett válik az ember a háború kórokozójává, a békés polgár ellenséggé és mely átalakuláson, elváltozáson megy át az egyén, a nemzet, az állam a társadalom? E kérdések tanulmányozásának szerény kísérletével igyekszem az orvosi szociológia vázlatát adni a következőkben.”

A könyv tanulmányozása során kiemeltük azokat a részleteket, amelyeket különösen fontosnak érzünk minden kor társadalmá – és azon belül orvosai – számára.

Az orvos hivatásában az értelem és az érzelem művészetté egyesül az emberszeretet erejénél fogva. Az orvos nézőpontjából a jó és rossz, a szép és csúnya, az igaz és hazug, ellentétes, relatív fogalma az egészség és betegség, az élet és halál, a béke és háború ellentéteiben abszolút értelmű és az orvosi erkölcs állandó, változatlan alapja, amely erkölcsi felfogás sok tekintetben elnéző, de szigorú és nem ismer megalkuvást, ha az ember életéről van szó.

Ha a szűkebb értelemben vett orvostudományt a társadalmi problémákra kiterjesztjük, a szűkebb értelemben vett hivatásunk, foglalkozásunk szellemét és erkölcsét is igyekszünk a társadalom szellemébe és erkölcsi felfogásába belevinni. Ez a szellem és erkölcs a társadalom egészségének feltétele, azzal él, azzal pusztul az emberiség.

„Ki javíthatná meg az emberek erkölcsét, ki tehetné azt életrevalóbbá, boldogítóvá, ha nem az orvos, akinek orvosi gondolkozását, orvosi működését nem máról holnapra változó erkölcsi felfogás szabályozza, hanem a jónak és rossznak megítélésében az élet örök principiuma az állandó mértékegysége?

Katona és orvos, két ellentétes, ellenséges fogalom! Hiú ábránd, hogy a „katonatorvos”-ban valaha is megbékélhetne egymással. Az egyik mindig külsőség marad a két hivatás egybeolvasztásának hermaphroditizmusában. Mindkét hivatás egész embert kíván.

A dolog természetében rejlik, hogy a jó katona és a jó orvos személyes tulajdonságai merőben ellentétesek. A jó katona jellemző vonása a személytelenség, az életet nem sokra becsüli, sem a magáét, sem a másét, fel kell azt áldoznia, ha a parancs, a szolgálat úgy kívánja. Az ember, mint egyén nem szerepelhet a jó katona előtt, az emberben csak idomítható emberanyagot lát.

Nem mondom, hogy aki jó katona, az rossz orvos, hanem azt mondom, hogy aki jó katona, az nem lehet orvos.

A katonai és orvosi etika, a katonai és orvosi becsület fogalma annyira ellentétes, hogy a kettő párosításából csak torzképződmény származhat.

A társadalomban is a mesenchyma, az állami adminisztráció tényezői, az államhatalom közegei, kóros viszonyok közt burjánzanak és szaporodnak. Az államszervezet nehézkessé válik, az állam megnövekszik a nemzet rovására, merev korlátai az egyéni, a nemzeti életet megbénítják.

Az állam kóros megnövekedése, az államhatalom adminisztrációs és végrehajtó szerveit szolgáló egyének megszorodása, túltengése szociális és nemzeti veszedelmet jelent.

A legegészségesebb, a legjobban organizált állam az, amelynek adminisztrációja a legkönnyebb, és a legkevesebb embert veszi igénybe. Az állam hivatalnoki karának és karhatalmának egzekutív közegeinek sokasága egyenes arányban áll

a törvények gyöngeségével, a társadalmi életet automatikusan szabályozó, szabad társadalmi intézményeknek és az emberek erkölcsére támaszkodó közvéleménynek, közerkölcsnek hanyatlásával.

Korunk egyforma, szürke emberei egyforma ízléssel, egyforma kapzsisággal ugyanarra vágynak, mind egyet szeretnek: a pénzt. Csak annak van értéke, ami megvásárolható. Ami nem kerül pénzbe, értéktelenné válik az emberek előtt. Pedig mennyi kincs, szépség és öröm van a világon, amelynek forrása ingyen nyílik meg az egyéniség, a művészet számára, és mennyi fáradtságba kerül a pénz megszerzése, megkeresése, hát még az elköltése mennyi gondot okoz, mennyi időt kell rá pazarolnunk!

A modern ember jelszava: „az idő pénz” – pedig az idő élet!

Huzella Tivadar professzor soraiból érződik: alapos megfontolás alapján írta, útmutatás, segítség a célja, embereknek emberekért. A mű az I. világháború után keletkezett – nyilván személyes tapasztalatok indították (említettük 4 éven át tartó katonai orvosi létét). Aztán még nagyobb, még pusztítóbb háború következett. Most, a III. évezredben, a XXI. században olvasva a kötetet, kiderül: több mint háromnegyed évszázaddal később is érvényes tan a küzdelem az etikáért, a békéért.